VIJFTIG JAAR MONNIK IN CHEVETOGNE
In gesprek met Monseigneur Philippe Bär

Monseigneur, op 29 december 2005 zal het vijftig jaar geleden zijn dat u in Chevetogne professie deed.
Dat is voor ons aanleiding om met u te spreken over uw keuze vóór en uw trouw aan Chevetogne en over de betekenis van het monastieke leven voor u.
Ter inleiding een citaat uit het boekje Langs wegen van barmhartigheid, gesprekken met Mgr. Philippe Bär (Zwolle 1996):
Chevetogne 1953, in het meest gunstige geval komen er per dag twee bussen langs, een beetje slecht weer gooit ook die dienstregeling totaal in de war.
Met Kerstmis komt hij aan. Het is aardedonker, de monniken hebben capuchons over het hoofd tegen de doordringende kou, maar de vanzelf-sprekendheid waarmee zij hem welkom heten, is alles verwarmend. Hier wordt hij benaderd als persoon, als mens op zoek naar God. Zonder mits, tenzij of indien. Daarnaast ervaart hij de harmonie van het samengaan van Byzantijnse en Latijnse gebeden vanuit een grensoverschrijdend begrip voor elkaar.
Komend uit een niet-katholieke achtergrond voelt hij: 'Hier wil ik zijn!'.

Het is inmiddels meer dan vijftig jaar geleden dat u voor het eerst in Chevetogne kwam en tijdens dat eerste bezoek ervoer dat u voor dat klooster en voor de Benedictijnen wilde kiezen. Waarom de Benedictijnen en waarom Chevetogne?

Over de keuze voor de Benedictijnen kan ik al meteen een helder antwoord geven: ik kwam, zoals jullie weten, uit de Reformatie.
Ik kende natuurlijk binnen de katholieke traditie het monnikendom en verder wat iedereen weet over de Jezuïeten, over wie binnen het protestantisme niet zo vriendelijk werd gedacht. Mijn liefde ging naar die oudste orde van het Westen, de Benedictijnen, hetgeen ook aansluit bij mijn liefde voor de Primaeva Ecclesia, die eerste eeuwen van de Kerk.
Ik ben altijd gevoelig geweest voor de traditie, voor wat door de eeuwen heen heeft bestaan. Om een profane vergelijking te maken: als student heb ik zonder enige aarzeling gekozen voor het Utrechtsch Studenten Corps, waar mijn familie altijd lid van was geweest.
Belangrijk bij de keuze voor de Benedictijnen was ook het koorgebed. Daar ging mijn verlangen naar uit; naar zoals het in een van de eucharistische gebeden staat: "Voor Uw aan-gezicht staan, Heer, en U dienen".
Het koorgebed fascineerde mij en raakte mij diep. Vooruitlopend op wat er naderhand is gebeurd: toen ik na al die jaren weer thuiskwam in Chevetogne om daar te wonen, heeft het koorgebed me op dezelfde manier ontroerd als de eerste keer.

Waar heeft het koorgebed u voor het eerst geraakt?

In Chevetogne. Ik was daarvoor in de abdijen van Oosterhout en Egmond geweest, maar daar sloeg het niet bij mij aan. Ik heb het voor het eerst intens beleefd in Chevetogne.
Er was een jeugdherinnering uit Indië, waar wij woonden. In veel plaatsjes, ook in het onze, hadden de zusters Ursulinen kleine schooltjes, waar ze meisjes opleidden. Ik herinner mij dat als je 's middags langs hun kloostertje liep, je ze hoorde zingen, maar niemand kon mij vertellen of dat nou vespers waren of wat dan ook. Dat zingen van die zusters was een indringende herinnering in mij geworden. Toen ik het koorgebed werkelijk in mezelf

meemaakte, heb ik het herkend als een hele diepe drijfveer om voor de Benedictijnen te kiezen. Ik dacht: "Dit is het".

Heeft u het koorgebed in de jaren dat u buiten het klooster was, gemist?

Ja, dat heb ik gemist, dat heb ik zeer gemist.
Ik ben altijd trouw geweest aan, wat toen verplicht was, het lezen en bidden van het brevier, maar dat was niet hetzelfde. Ik hoorde dan innerlijk wel wat het moest zijn, omdat je het eigenlijk zingen moest met stem en tegenstem en dat heeft me altijd wel veel geholpen. Ook om het ritme van de psalmen niet kwijt te raken. Maar ik heb het gemist; ja zeker.

En waarom bij de Benedictijnen de keuze voor Chevetogne? U was eerst kort in Nederland in de abdijen van Oosterhout en Egmond geweest. Dat sloeg niet aan?

Professor Peters, mijn toenmalige biechtvader, filosoof, pater redemptorist, die me geweldig heeft opgevangen, zei al spoedig: "Je moet maar naar de paters".
Ik dacht aan de Benedictijnen, die vond ik, zoals gezegd, de moeite waard. Ik heb toen een bezoek gebracht aan Oosterhout, maar ik kon het daar niet volhouden en dat kon ik in Egmond ook niet. Later is het daar tot een soort revolutie gekomen, waardoor er verruiming is gekomen in wat ik toen zo slecht verdroeg. Maar toen ik daar was, was dat nog niet zo, en ik dacht: "Nee, niet hier".
Ik heb toen iemand ontmoet die Chevetogne kende en die zei tegen me: "Ga daar eens kijken; het is een oecumenisch klooster gericht op het Oosten". Van het Oosten wist ik toen niets. Ik ontdekte meteen in Chevetogne, bij het binnenkomen al, dat er een totaal andere sfeer was, die ik later als volgt heb leren omschrijven:
Ten opzichte van de protestanten hoorde ik in Chevetogne, in tegenstelling met wat toen gebruikelijk was, de vraag: "Broeder, waarom ben je van me weggegaan?" Dat heeft me zo geboeid dat ik toen dacht: "In deze sfeer wil ik leven". De oude paters van Chevetogne beleefden dat toen ook op die manier.
Zo heb ik Chevetogne leren kennen en zo ben ik daar gebleven, vanaf mijn eerste bezoek.

Speelde het voor u een rol dat Chevetogne niet in Nederland lag en Franstalig was? Maakte het dat aantrekkelijker?

Misschien, maar daar heb ik toen niet over nagedacht en het Frans was voor mij ook geen probleem, want ik heb een half-Franse moeder. Mijn keuze voor Chevetogne kwam toch vooral voort uit mijn wens om Benedictijn te zijn en ik het in Nederland bij de Benedictijnen toen niet vond.
Kerstmis 1953 was mijn allereerste bezoek aan Chevetogne en het is toen ook snel gegaan. Ik ben niet direct gebleven. De prior zei me: "Dan komt u met de Pasen nog maar eens terug en dan kunt u in september hier beginnen". Toen deed je na één jaar noviciaat de tijdelijke geloftes en drie jaar later de eeuwige geloftes.
Op 29 december 1955 deed ik de tijdelijke geloftes. En inderdaad drie jaar later de eeuwige.

In de afgelopen vijftig jaar is er ongetwijfeld in Chevetogne veel veranderd.
Voordat we daarover gaan spreken, willen we graag horen, wat er in die tijd niet is

veranderd. De frequentie van de busverbinding is ongeveer gelijk gebleven, maar wat zijn de essentiële zaken die al die jaren niet zijn veranderd?

Ik aarzel niet om één ding meteen te zeggen. Dat is altijd zo geweest en is me ook opgevallen toen ik weer terugkwam: de trouw van de paters aan het officie. Het valt ook mensen op die ons komen bezoeken: "Het is ongelofelijk, hoe trouw jullie allemaal aan het officie zijn". Ik denk dat het gedeeltelijk mogelijk is doordat er een zekere versimpeling heeft plaats-gevonden, in die zin dat we niet meer zoveel bij elkaar komen als vroeger het geval was. Vroeger waren er 's avonds de completen; 's nachts de metten; 's morgens lauden, priem, stille mis of conventsmis, terts; 's middags sext, noon en vespers. Dus toen kwamen we voor de 'kleine uurtjes' ook samen. Dat is nu anders: 's morgens de lauden, meditatie en de mis voor de Latijnen, voor de Byzantijnen de hele orthros, dan het middengebed voor beide riten en 's avonds weer de vespers. Voor de Latijnen daarna de lezingen, die de oude metten zijn, en de completen voor beide riten. De metten zitten voor de Byzantijnen 's morgens in de orthros, want die kun je daar niet uit elkaar halen.
Het dagritme is dus wel wat aangepast, maar de trouw van de paters aan het officie vind ik exemplarisch. Omdat ik weet wat het is; ik ben nu niet meer zo verschrikkelijk druk met verplichtingen in het klooster, maar de andere monniken zijn er altijd en dat vind ik fantastisch. Dat heeft me van meet af aan getroffen en dat is nog steeds zo. Die trouw van de paters aan het klooster in Chevetogne komt niet door het feit dat de regel versoepeld is, maar dat er menselijk mee wordt omgegaan. Dat heeft me in Chevetogne ook van meet af aan getroffen; dat kon ik toen natuurlijk niet weten, maar dat weet ik nu.
Je kunt met de regel ook zo omgaan dat je zegt: het is niet helemaal precies zoals het zou moeten, maar het kan nu even niet anders en dan is dat goed. Dat geeft een heel ontspannen sfeer en bovendien een soort van goesting om het toch zo te doen als het eigenlijk moet. De regel is er wel, maar dat gaat niet gepaard met de knoet.

Waaruit bestaat volgens u de essentie van het kloosterleven?

Ik kan alleen zeggen wat het voor mij is. Al heel vroeg in mijn leven had ik de intentie om God bij alle dingen die ik deed, te betrekken; in de zin zoals mijn vader me heeft bijgebracht: "Als Jezus er bij kan zijn, kan zien en horen wat je doet, dan is het goed"
Kortom, het verlangen dat de Heer er altijd is. Dat is sterker geworden in de tijd dat ik me voor het predikant-schap voorbereidde. Toen ik daarna katholiek was geworden, vond ik het kloosterleven eigenlijk het enige waarvan ik dacht: dat is de moeite waard. Want dan heb je de hele dag, en dat is voor mij de essentie, de mogelijkheid om God aanwezig te laten zijn. Dat vind ik nog steeds en dat heb ik ook meegenomen, toen ik de wereld, het bisdom inging: "Als de Heer er maar is". In het klooster is dat gemakkelijker; het hele leven is er daar op afgestemd. Het kan natuurlijk overal; ik denk dat dat verlangen er bij veel mensen is. Ik had de mogelijkheid om mijn hele leven aan de Heer te geven; en dat heb ik toen verkozen. Ik herinner me dat, toen ik weer in het klooster terugkwam na al die jaren, ik me zonder moeite weer in het kloosterleven kon voegen, dat ik het niet opnieuw hoefde te leren. Dat oerverlangen was voor mij al die jaren onverflauwd gebleven.

Dus die terugkeer in het klooster, dat was niet zo moeilijk?

Nee. Ik moet wel zeggen dat sommige dingen mij een beetje waren ontglipt. Met name de klok; je bent met een brief bezig, maar dan is er de klok en je moet de pen weer neerleggen.

Het was niet dat ik niet naar het officie wilde, maar ik was die klok ontwend.
In het bisdom kon ik even bellen om te zeggen dat ik niet of later kwam eten, maar dat kan hier helemaal niet. Dus daar moest ik weer aan wennen. Maar je gaat door die klok wel efficiënter om met de tijd.

Wat zijn de belangrijke veranderingen die in Chevetogne in de afgelopen vijftig jaar hebben plaatsgevonden?
Daaraan gekoppeld de vraag: waarom houdt Chevetogne zich in tegenstelling met veel andere kloosters zich wel staande als een levendige communauteit waarvan ook nu nog jonge (of iets oudere) mensen zeggen, zoals u vijftig jaar geleden: "Hier wil ik zijn!"

Ik heb het idee dat Chevetogne op een authentieke manier met de tijd is meegegaan. In huis dragen we altijd nog het habijt; buiten het klooster veelal niet. Het is absoluut niet een communauteit die stilstaat. In een aantal zaken, zoals het gebruik van computers, zijn we wel degelijk met de tijd meegegaan.
Maar, zonder morren en zonder dat het een punt is, hebben we geen televisie. Je blijft wel van de dingen op de hoogte door kranten en radio. Midden in de wereld staan, maar tegelijkertijd er toch niet van zijn, naar het woord van het Evangelie.
Dat is in Chevetogne goed gelukt, vind ik. Je voelt je volstrekt niet buiten de tijd geplaatst, terwijl je weet dat je een eigen plek in die tijd hebt. Ook theologisch is dat zo.
Natuurlijk heeft Chevetogne vanwege zijn oecumenische positie nog wel eens wat stof doen opwaaien, en er zijn ook moeilijkheden geweest met de Heilige Stoel, bijvoorbeeld vanwege ons tijdschrift Irenikon. Ook daarin zijn we onze eigen weg gegaan, in evenwicht tussen trouw, maar niet slaafs. Dat vind ik knap. Dom Lambert Beauduin, onze stichter, had dat ook: hij kon fel uitvallen tegen de dingen die uit Rome kwamen, maar hij was tegelijk de trouwste Romein die je maar kon bedenken.
Dus een zekere vrijheid van opvattingen, maar geen handelen tegen het kerkelijk gezag. Die houding hebben we hier behouden, ook in een tijd waarin zoveel verstarring was in het ene kamp waar men ondragelijk modern werd, en in het andere kamp waar men ondragelijk conservatief werd. Dat evenwicht heeft Chevetogne weten te behouden en dat kwam mij als weldadig over, ook toen ik terugkwam.
Wat in Chevetogne natuurlijk erg is veranderd, dat is de drukte van het leven, en dat komt door telefoon, communicatie, reismogelijkheden. Vroeger werd je nauwelijks gestoord door het oproepsignaal van de telefoon. Er was toen één telefoon in de bovengang en je belde dan met een juffrouw in Ciney die zei: "je vous écoute". Naar huis bellen kwam bijna niet voor.
Het was toen ook rustig met bezoek. Het kleine spreekkamertje achter in de benedengang vóór de toiletten was vroeger de gastenrefter. Van het gastenverblijf Bethanie was nog geen sprake. Er waren alleen gasten in het klooster.
Ik was een tijd lang de gastenpater; dan ging ik met de gasten wel mee wandelen, maar dat waren er dan twee of drie soms. Nu kun je steeds opgeschrikt worden, omdat er een bezoeker of telefoon voor je is, of je een groep moet rondleiden, of er mensen zijn die je willen spreken. Dat alles was vroeger nog geen tiende van wat dat nu is.
Dat is een grote verandering. Daar heeft niemand wat aan kunnen doen, maar aan de andere kant ben je heel blij dat het klooster zo veelvuldig wordt bezocht, dat mensen graag bij je zijn, om wat voor reden dan ook. Voor ons brengen de vele gasten ook meer

bezigheden, maar het is absoluut geen last. Ik ben altijd blij als ze er zijn, het dient ergens toe. Het betekent ook altijd een présence.

U bent gastenpater en econoom geweest: nog andere functies?

Cantor!! In de twee kapellen, bij de Latijnen én bij de Byzantijnen.
Toen ik intrad was Dom Grégoire Bainbridge de cantor. Hij kende de Slavische kerkmuziek, doordat hij op Athos was geweest, en hij heeft meteen tegen mij gezegd: "Ga het maar leren". Dus ik ging naar Parijs en ik heb in Saint Serge en de kathedraal Rue Daru meegezongen en ook met Kedrov. Maar vooral heb ik eigenlijk alles geleerd van Ivan von Gardner.
Ik vind het nog steeds een voorrecht, dat ik het van Russen heb geleerd die nog in het oude Rusland hadden gezongen, wat de huidige generatie, met alle respect, niet heeft. We zongen van allemaal kleine papiertjes, die half onleesbaar waren. We hebben toen de prior bewogen om een Russische typemachine te kopen en ik typte alles vierstemmig, dus vier keer de tekst op die typemachine. Die papieren zijn er nog, en ik ben er niet weinig trots op.

Heeft u ooit overwogen om van de Latijnse naar de Byzantijnse rite over te stappen?

Nooit; ik was wel cantor van het gezamenlijke koor in de Byzantijnse kerk, voor de zondagen en voor de feesten. Door de week was ik dat nooit.
Ik weet wel dat mij een keer gezegd is door de toenmalige novicemeester Nicolas: "De Byzantijnen zouden het zo heerlijk vinden als u ook daar naar toe zou gaan", maar toen heb ik gezegd: "Mon père, je ne peux pas" en toen is het ook nooit meer ter sprake geweest. De Byzantijnse rite is me te woordrijk; het sobere van de Latijnse rite vind ik prettiger.
Maar de Byzantijnse liturgie is wel een wezenlijk onderdeel van Chevetogne en ik heb er geen enkele moeite mee. Het is bijna verdubbeld wat de participatie van de Latijnen bij de Byzantijnen betreft en ik ervaar dat het accent zozeer bij het Byzantijnse is komen te liggen dat het altijd een voorrang heeft, en ik vind dat ook niet erg.
Redenerend daarover zeg ik dan ook dat we een dubbele opdracht hebben: als eerste door het doen wat de orthodoxen doen, hen te leren kennen en te begrijpen, en als tweede het Westen te laten zien hoe mooi dat is. En aan beide dingen werk ik van harte mee.

U bent een groot aantal jaren buiten het klooster geweest, eerst als legeraalmoezenier, later als bisschop in Rotterdam.
Op welke wijze bleef u verbonden met het klooster?

Ik heb goed in de wereld kunnen leven volgens de Regel van Benedictus, niet in het koorgebed, maar in al het andere wel. De Regel blijft in alle omstandigheden de Regel, de wijsheid van de Regel.
Van die prachtige aanwijzingen van Benedictus heb ik zo veel geleerd voor mezelf. Mag ik er twee dingen van noemen, die me in het geheugen gegrift staan? Allereerst de beginregels van de proloog: "Obsculta, o fili, praecepta magistri et inclina aurem cordis tui. - Luister, mijn zoon, toch goed naar wat de Heer je zegt, en neig het oor van je hart". Ik dacht, dat wil ik mijn hele leven doen. Verderop in de proloog lezen we: "Is er iemand die het leven verlangt en gelukkige dagen wil genieten? En als jij dat hoort en antwoordt: Ja, ik!", dan zegt God tegen je: Onderhoud mijn geboden en vervolgens "Wanneer je dat doet, is mijn oog gericht op jou en mijn oor naar je hulpgeroep. En nog voordat je Mij aanroept, zeg Ik je: Hier ben ik"

- "Antequam me invocetis, dicam vobis: Ecce adsum". Dat is een totale ommekeer: ik hoef niets, ik hoef alleen maar te luisteren en te zeggen "Heer, hier ben ik". Hij heeft al gezegd: "Hier ben ik". Dat heeft me zo ontzettend gemarkeerd, voor altijd. Voordat jij nog iets kunt verzinnen, mijn lieve jongen, heb ik al gezegd: "Ik ben er, hier ben ik". Dat is toch wat! Van daaruit je leven inrichten als je verantwoordelijkheid draagt; ik geef je de verzekering dat dat heerlijk is.
Dus met de Benedictijnse idealen en vroomheid ben ik de wereld in terug gegaan; laat ik het zo maar zeggen. En in de Regel staan prachtige dingen, ook voor degenen die leiding geven. Zo houdt Benedictus de abt voor dat deze straks rekenschap zal moeten afleggen over allen. En je weet het, er zijn er geen twee gelijk en toch moet je zorgen dat alle leden van de communauteit in vrede kunnen leven. En dat niemand in Gods Huis bedroefd hoeft te zijn. Dat is een programma voor alles! Voor mijn eigen leven, omdat ik toch ook verantwoordelijkheden heb gehad in die 27 jaar buiten het klooster: ook de lastigste priester of de vervelendste gelovige niet bedroeven. Dat is Benedictus ten voete uit.
Dus ik was volop benedictijn in die jaren. Met mensen omgaan - ik had 204 parochies en 250 priesters -; om die allen in vrede te laten zijn, dat was toch de opgave die ik had. Maar zo kon het!
En vooral te weten dat de Heer voordat ik zou kunnen piepen, zou zeggen: "Jongen wees maar stil, ik ben er". Het klinkt heel simpel, maar het is een rijke, rijke spiritualiteit.

Vijftig jaar monnik betekent ook een hernieuwing van de geloftes. Bestaat dat gebruik alleen bij de benedictijnen?

Ik geloof het wel; in ons ordesrecht is het zo dat je na vijftig jaar professie nog één ogenblik gans en al vrij mens ben.
Dus je hernieuwt je gelofte en vraagt nogmaals "Suscipe me Domine - Neem mij aan, Heer". Voor mij zal dat plaatsvinden op 2 februari, samen met Père Bernard.

En wat zal het voor u betekenen?

Merkwaardig genoeg heb ik daar toch vreugde over, en die vreugde is een hele gekke. Die vreugde is dat ik tegen de Heer kan zeggen: "Dank u toch wel, dat het goed geweest is, lieve Heer. Zo was het goed; ik ben er nog en ik ben er weer, hou me maar bij U". Ik ben er zo intens blij om dat het zo gegaan is, dat het leven met alles wat het is - en het is niet eens voorbij nota bene - zo goed was eigenlijk, de hele pijnlijke en vervelende dingen zijn zo opgenomen in Gods aanwezigheid.
Met het ouder worden en met een leven waarin ik veel met geestelijke zaken bezig ben geweest, lijkt er een soort van osmose te groeien, van Gods zijn en het mijne, die op een wat typische manier in elkaar overvloeien. Want ik merk dat ik ook bij de vervelende dingen niet meer zo gauw de neiging heb tot opstandigheid en tot het uitroepen van "Waarom, waarom, Heer".
Alsof er een soort van innerlijk weten is, waar geen woorden voor zijn; een innerlijk soort vrede, dat het in God geweten is, dat er een plek is, waar wel alles geweten wordt. En ik mag daar naartoe, en nu is er al een soort van overvloeien van die twee. Ik voel dat zo duidelijk; een soort van "lieve Heer, je bent niet zo ver meer, je bent wat dichterbij gekomen, of ik wel misschien wat dichter bij U". Tussen haakjes: ik zeg trouwens altijd nog U tot God. Ik kan niet zo goed tegen het tutoyeren van de Heer.

Dat ik zo kan spreken over wat er gebeurd is, is een enorme gave en zegen, want ik ken toch nog wel wat mensen die weliswaar niet helemaal ontevreden zijn, maar altijd nog allerlei wensen over hebben. Nou, dat zou ik ook wel hebben als ik er over zou gaan denken. Maar zoals het was, en ook wat er niet heeft kunnen zijn, het is toch goed zo.
Die dankbaarheid is niet geveinsd; het is absoluut natuurlijk, want ik heb het zo. Innerlijke dankbaarheid dat het nu zo mag zijn, dankbaarheid voor alles wat geweest is, want daar ben ik ook doorheen gedragen.

Ten slotte: u weet dat de lezers van de Kroniek de communauteit van Chevetogne een warm hart toedragen en dat geldt zeker ook voor u; dus hopen we vurig, dat u nog een aantal jaren in goede gezondheid dáár mag wonen waar u vijftig jaar geleden voor koos. Hoe dan ook, menselijkerwijs is het uitgesloten dat u over vijftig jaar, in 2055, nog door de gangen van Chevetogne loopt. Maar heeft u een voorstelling hoe het over vijftig jaar met Chevetogne gesteld zal zijn?Is het dan nog een klooster?

Ik denk dat Chevetogne een klooster zal blijven. Dat wil zeggen een plaats waar gezocht wordt naar een leefwijze waarin God altijd aanwezig is. Dat is wat naar mijn idee een klooster is.
Ik denk dat Chevetogne goed op weg is om dat te blijven. Vooral ook omdat ik gemerkt heb dat in Chevetogne dat juiste evenwicht bestaat tussen datgene wat in de tijd nou eenmaal groeit en datgene wat ons dierbaar is vanuit de overlevering.
Zo zal de communauteit, uitgaande van het principe dat het hele kloosterleven regeert, in staat blijken om datgene wat nodig is gestalte te geven, te realiseren. Daarvan ben ik eerlijk gezegd overtuigd. Een beeld kan ik me er niet van vormen, want ik weet niet hoe de toekomst er uit ziet, maar wel weet ik dat de communauteit, zoals ze nu is, adequaat zal reageren.
Als ik zie hoe die mannen dat doen, knap hoor. Door alles heen denk je: ja, de Heer gaat met ons mee. En dat is ook een zegen.

Vraaggesprek gehouden door Otto S. Lankhorst en Peter Bär te Utrecht op 11 november 2005

© Stichting Sint Benedictus